

Kriminalomsorgens høgskole
og utdanningscenter KRUS

«God vakt, håper vi sees i morgen» Viktigheten av relasjonsarbeid i fengsel

Bacheloroppgave i straffegjennomføring
KRUS3900 Bacheloroppgave

Kandidatnr: 3926

Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter KRUS
Bachelor i straffegjennomføring 2021 VÅR

Antall ord: 7489

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	4
1.1 Introduksjon	4
1.2 Problemstilling	4
1.3 Avgrensning.....	5
1.4 Førforståelse	6
1.5 Faglig relevans.....	6
2.0 Kontekst: Sikkerhet i kriminalomsorgen.....	7
2.1 Statistikk over vold og trusler	7
2.2 Avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen.....	8
2.3 Årsrapporter fra KDI.....	8
2.4 Bemanning og sykefravær i kriminalomsorgen.....	9
3.0 Metode	10
3.1 Beskrivelse av metode	10
3.2 Litteratur og søkekriterier.....	10
3.3 Kildekritikk.....	11
4.0 Teori.....	13
4.1 Sikkerhet.....	13
4.2 Dynamisk sikkerhet	13
4.3 Sikkerhetskultur.....	14
4.4 Risiko.....	14
5.0 Diskusjon: Betydningen av dynamisk sikkerhet	16
5.1 Bemanning, tid, ressurser	16
5.2 Sikkerhetstilstanden i fengsel.....	19
5.3 Risikovurdering.....	22
5.4 Sikkerhetskultur.....	23
5.5 Fengselsbetjent eller fangevokter	24
6.0 Avslutning	26
Litteratur	27
Vedlegg 1: Selvvalgt litteraturliste.....	32

What is the biggest complaint from inmates?

I think they feel that we don't have enough time for them.

How do you feel about them saying that?

The same. Sometimes the inmates want to talk or do stuff but I can't because I'm too busy.

(Anderson & Gröning, 2016, s. 238)

1.0 Innledning

1.1 Introduksjon

Første oktober 2022 besøker statsminister Jonas Gahr Støre oljeplattformen Sleipner i Nordsjøen. Under besøket betrygger statsministeren de ansatte om at sikkerheten i Nordsjøen har deres fulle oppmerksomhet etter gasslekkasje og mistenkelig dronevirksomhet, samt at beredskapen er trappet opp (Ollestad, Skodje & Evensen, 2022). To måneder før statsministeren sitt besøk i Nordsjøen var justisminister Emilie Enger Mehl på besøk i Oslo fengsel. Under besøket blir justisministeren presentert for den kritiske bemanningssituasjonen i fengselet som fører til mangel på sikkerhet for ansatte og mangel på rehabilitering for innsatte. Justisministeren ser ut til å vise forståelse og ønske om endring, men svarer at «problemene ikke kan løses over natta» (Monsen, Blekkerud & Sletten, 2022).

Samfunnssikkerhet er fellesnevneren ved gasslekkasje, droneaktivitet og kriminalomsorg. Kriminalomsorg innebærer omsorg av kriminelle som en gang skal ut i samfunnet igjen (Straffegjennomføringsloven, §3). De tidligere kriminelle kan bli din nye nabo, fotballtreneren til barna dine eller pleieren til din syke mor. Eventuelt kan disse menneskene forbli kriminelle og fortsette å være innbruddstyven, overgrepsmannen eller svindleren. Samfunnssikkerhet handler derfor om alles sikkerhet, blant annet hvem vi ønsker å ha i nabolaget, rundt barna våre eller på gamle hjemmet.

1.2 Problemstilling

I kriminalomsorgens virksomhetsstrategi (2021-2026) er et av delmålene å arbeide med en helhetlig sikkerhetstilnærming, som blant annet innebærer å ivareta den organisatoriske, statiske og dynamiske sikkerheten i fengsel og samfunnet (KDI, 2021, s. 25). Organisatorisk sikkerhet handler om organisering av arbeidet i kriminalomsorgen, statisk sikkerhet er de materielle tiltakene som øker sikkerheten og dynamisk sikkerhet handler om relasjonsbyggingen mellom ansatte og innsatte i kriminalomsorgen (Meld. St. 37 (2007–2008), s. 94). Årsrapporter fra kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) viser at organisatoriske og statiske sikkerhetstiltak er forbedret i kriminalomsorgen, men at den dynamiske sikkerheten er svekket grunnet mangel på tid og ressurser (Årsrapport, 2021, s. 71).

I denne oppgaven vil jeg se nærmere på den dynamiske sikkerheten som er relasjonsarbeidet mellom innsatt og ansatt (Meld. St. 37 (2007-2008), s. 94). For å kunne bedrive det

dynamiske sikkerhetsarbeidet er fengselsbetjentene avhengig av ressurser som tid og bemanning. Kriminalomsorgen har fått færre bevilgninger de siste årene som et resultat av avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen fra 2015 (Gröning, 2019, s. 59). Dette har ført til færre ressurser og vanskeligere arbeidsvilkår for de ansatte i kriminalomsorgen. Justis- og beredskapsdepartementet (2022) omtaler den økonomiske situasjonen i kriminalomsorgen som anstrengt, og påpeker mangelen på bemanning som et reelt problem. Allerede i 2011 påpekte svært mange betjenter mangel på ressurser og at en svekket dynamisk sikkerhet var et betydelig problem (Hammerlin et al., 2011, s. 215). For å kunne ivareta innsatte og motivere til endring må fengselsbetjenten ha tid til relasjonsbygging (Drægebø, 2006, s. 195). Dette kan bli vanskelig hvis fengselet ikke er tilstrekkelig bemannet. Når betjentene må prioritere rutinearbeid og andre administrative arbeidsoppgaver fremfor tilstedeværelse hos innsatte kan dette påvirke relasjonsarbeidet.

Jeg ønsker derfor å se nærmere på hvilken betydning de dynamiske sikkerhetstiltakene kan ha i høysikkerhetsfengsel, og hvordan dette påvirker sikkerheten. Ved å undersøke hvilken betydning den dynamiske sikkerheten har, kan dette bidra til å øke min egen kunnskap og bevissthet om temaet, samtidig som jeg ønsker å gi leseren et innblikk i betydningen av det dynamiske sikkerhetsarbeidet i fengsel. Oppgavens problemstilling blir derfor følgende;

Hvilken betydning har dynamisk sikkerhet i et høysikkerhetsfengsel?

1.3 Avgrensning

Teamet er vidt og gir rom for flere diskusjoner og problemstillinger. I diskusjonen om betydningen av dynamisk sikkerhet i høysikkerhetsfengsel vil jeg legge vekt på ansattes perspektiv av sikkerhet. Her ser jeg på ansatte som fengselsbetjenter i høysikkerhetsfengsel. På grunn av oppgavens omfang har jeg ikke diskutert dynamisk sikkerhet i forhold til psykiske lidelser til tross for at sentrale funn i årsrapporten for kriminalomsorgen (2021, s. 36) viser til at innsatte har mer omfattende psykiske lidelser enn før. Dette er et tema som burde vært diskutert, men jeg velger bort på grunn av oppgavens omfang.

1.4 Førforståelse

Mine fordommer og min førforståelse vil være viktig å være bevisst, da oppgaven dreier seg om et tema jeg allerede har mange meninger om (Dalland, 2020, s. 205). Jeg har derfor forsøkt å være bevisst min førforståelse ved litteratursøk, og funnet kilder som både støtter og avkrefter min førforståelse. Ifølge Hellevik (1999, s. 16) vil flere forsøk på å avkrefte egne forhåndstenkte tanker om fenomenet skape større pålitelighet til oppgaven. Dynamisk sikkerhet i høysikkerhetsfengsel er engasjerende og mitt syn og min førforståelse omkring sikkerhet i kriminalomsorgen vil komme tydelig frem i oppgaven.

1.5 Faglig relevans

Sikkerhetsarbeidet i kriminalomsorgen dreier seg om ansatte og innsatte i tillegg til samfunnets sikkerhet (Straffegjennomføringsloven §2). Ordet sikkerhet er nevnt hele 111 ganger i straffegjennomføringsloven, og er i grove trekk det kriminalomsorgen er til for. Ved et raskt internettsøk blir norske fengsler gjerne omtalt globalt som noen av de mest luksuriøse fengslene i verden (BBC, 2018). Den siste tiden har imidlertid media belyst mørkere momenter ved de norske fengslene, nemlig sikkerheten. Ifølge årsrapporter fra kriminalomsorgsdirektoratet har det være en tydelig økning i antall registrerte volds- og trusselhendelser mot ansatte i norske fengsler de siste årene (Årsrapport, 2021, s. 77).

Hvilke faktorer som bidrar til å påvirke ansattes sikkerhet kan jeg ikke se det er forskning på de siste årene. I lys av dette ser jeg dermed behovet for å undersøke noen av faktorene som kan ha innvirkning på den negative utviklingen i kriminalomsorgen.

2.0 Kontekst: Sikkerhet i kriminalomsorgen

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for relevant teori omkring kvalitetsarbeid og statistiske rapporter, samt egne erfaringer.

Da jeg startet på kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter (KRUS) uten erfaring fra arbeid med innsatte ble jeg motivert til å utgjøre en forskjell. Jeg ble engasjert og ønsket å legge til rette for at innsatte ville stå best mulig rustet for tilbakeføring til samfunnet (Straffegjennomføringsloven, §3). Dette særlig gjennom relasjonsarbeid og tilstedeværelse, som anses som dynamiske sikkerhetstiltak (Meld. St. 37 (2007 – 2008), s. 94). Utdanningen underviste omkring tilbakeføringsarbeid og relasjonsbygging mellom innsatte og ansatte, blant annet for å øke sikkerheten i fengsel. De ulike programmene, tilbudene og mulighetene innsatte hadde i fengsel ble lagt frem, men lite om underbemanning, mangel på tilbud for innsatte, kutting av bevilgninger og minkende ressurser i fengslene.

Arbeid i kriminalomsorgen som avdelingsbetjent, operativ leder eller administrasjonen innebærer ofte en risiko. Den ansatte har ansvar for å rehabilitere og tilbakeføre, samtidig som en skal ivareta sikkerheten (Sandham, 2020, s. 31). I dette yrket skal den ansatte håndtere ulike mennesketyper som kan være truende og potensielt farlige. Risikofylte hendelser kan oppleves forskjellig da det er en subjektiv opplevelse (Stageberg, 2006, s. 321). Ifølge Kongsvik (2013, s. 103) har ansatte med førstehåndskunnskap best forutsetning til å finne årsaken til at hendelsen oppstod. Videre hevder Kongsvik (2013) at den ansattes tolkning kan gjøre noe med nytteverdien for senere analyse. Hammerlin et al. (2012, s. 203) har undersøkt registreringspraksis og dokumentering i fengsel, hvor funnene viser at det foreligger stor variasjon blant enhetene og innad i enhetene hvordan og når de rapporterer og dokumenterer hendelser.

2.1 Statistikk over vold og trusler

Når ansattes sikkerhet skal undersøkes vil det være relevant å kjenne til hva statistikken forteller om antall vold og trusler mot ansatte i kriminalomsorgen. Jeg har undersøkt flere av årsrapportene fra kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) som viser til en negativ utvikling innen vold og trusler mot både ansatte og innsatte. Årsrapporten fra 2019 (s. 21) viser en økning i registrerte hendelser av vold og trusler. Antall voldshendelser mot ansatte økte fra 512 hendelser i 2018 til 650 hendelser i 2019. I slutten av 2019 foreligger det en plutselig økning

av registrerte avvik og trusler mot ansatte, som igjen synker i starten av 2020. Det er registrert færre voldshendelser i starten av 2020, men antall registrerte vold og trusler mot ansatte holder seg noen lunde stabil (Årsrapport, 2020, s. 74). Antall voldshendelser går ned fra 650 hendelser i 2019 til 499 hendelser i 2020. I samme periode har imidlertid antallet innsatte blitt kraftig redusert, slik at antallet hendelser målt per 100 innsatte har økt i perioden (Årsrapport, 2021, s. 77). Disse tallene fortsetter å øke, og dette er urovekkende i forhold til de ansattes sikkerhet i arbeidshverdagen.

2.2 Avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen

Avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen (ABE-reformen) ble innført av statsministeren i 2015. Reformen gikk ut på å kutte 0,5 % av driftsutgifter til alle statlige virksomheter i Norge og fordele pengene til politisk prioriterte områder. Hensikten var at dette skulle effektivisere og intensivere driften av statlige virksomheter (Oppegaard et. al, 2019, s. 6). I etterkant har ABE-reformen blitt omdiskutert og det blir stilt spørsmål til om den faktisk har ført til effektivisering, da budsjettkuttene har påvirket kriminalomsorgen (Gröning, 2019, s. 59). Undersøkelser viser at flertallet av de ansatte i statlige virksomheter mener ABE-reformen har hatt negativ innvirkning på både arbeidsmengde, arbeidsmiljø og kvaliteten i arbeidet (Oppegaard et. al, 2019, s. 68).

2.3 Årsrapporter fra KDI

For å undersøke ansattes sikkerhet i fengsel vil det være relevant å se på hvordan kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) analyserer sikkerheten i fengsel. Med utgangspunkt fra i KDI's årsrapporter fra de siste fire årene, og spesielt kriminalomsorgens årsrapport fra 2021 har jeg sett på hovedfunn som omhandler sikkerhetstilstanden ved kriminalomsorgen. Årsrapportene inneholder tall og statistikk fra alle enhetene i kriminalomsorgen (Årsrapport, 2019, 2020, 2021). Årsrapporten fra 2021 oppsummerer hovedfunnene i de tre sikkerhetstiltakene i kriminalomsorgen; statisk-, organisatorisk- og dynamisk sikkerhet. Her kommer det frem at den statiske sikkerheten vurderes som forbedret ettersom det er installert mer teknisk utstyr som skal forbedre adgangskontrollen (Årsrapport, 2021, s. 70). Det påpekes at den organisatoriske sikkerheten har behov for forbedring av systemer for risikostyring, men at den sammen med statiske sikkerhetstiltak er utbedret og styrket (s. 81).

Dynamiske sikkerhetstiltak derimot hevdes å være svekket da ansatte har for liten tid med innsatte og ressursene minker, men at dette styrkes gjennom ressurs- og aktiviseringsteam som skal etableres ved flere fengsler (s. 80). Disse teamene har som hovedoppgave å øke aktiviseringsgraden de innsatte som fungerer dårlig i fengsel eller er av ulike grunner er uten aktiviseringstilbud (s. 26). Kriminalomsorgsdirektoratet påstår at den samlede innsatsen har styrket sikkerheten (Årsrapport, 2021, s. 81).

2.4 Bemanning og sykefravær i kriminalomsorgen

Det kommer frem fra en statistisk oversiktsrapport ved kriminalomsorgen i Norden at i perioden mellom 2016 til 2020 har antall ansatte fengselsbetjenter har økt fra 219 til 244 ansatte per hundre innsatte (Kristoffersen, 2022, s. 52). Tallene tilsier at kriminalomsorgen har fått flere, og ikke færre stillinger de siste årene. Ved videre undersøkelse kommer det frem at tallene i rapporten er fremstilt uavhengig av sykefravær (s. 14). Ifølge årsrapporten fra KDI (2021) hevdes økningen av sykefravær å skyldes Covid-19 pandemien. Likevel har det totale sykefraværet i kriminalomsorgen over lengre tid (før pandemien) vært over landsgjennomsnittet i norsk arbeidsliv. I tillegg viser statistikken fra kriminalomsorgsdirektoratets årsrapport fra 2021 (s. 89) at ansatte avdelingsbetjentene har et tydelig høyere sykefravær enn ledelsen.

Det kommer frem i samtlige av årsrapportene fra KDI de tre siste årene at bruken av ufaglærte ansatte skal avvikles. I 2019 kom det frem at denne avviklingen hadde gitt resultater økonomisk, men at det også har en sikkerhetsmessig kostnad. De neste årene har bruken av ufaglærte vikarer derimot økt (Årsrapport, 2019, 2020, 2021). Ifølge Hammerlin et. al. (2011, s. 216) hevder at ufaglærte vikarer ha negativ konsekvens for sikkerhetsarbeidet da ikke alltid har nok kompetanse til å fylle fengselsbetjentrollen.

3.0 Metode

I dette kapittelet vil jeg beskrive metoden og gjøre rede for søkekriterier og valg av litteratur, samt si noe om min kildekritikk.

3.1 Beskrivelse av metode

Metoden beskriver hvordan man skal samle informasjonen man trenger for å undersøker noe, og beskriver hovedsakelig fremgangsmåten som brukes for å innhente data i undersøkelsen (Dalland, 2020, s. 54). Denne oppgaven er en litteraturstudie med kvalitativ orientert metode. Dette betyr at jeg vil benytte meg av eksisterende forskning, teori og fagkunnskap for å drøfte temaet. Den litterære oppgaven bygger hovedsakelig på slike skriftlige kilder, men i profesjonsstudier anses også erfaringer fra praksis som viktige kilder (Dalland, 2020, s. 199). Innledning og drøfting vil inneholde erfaring fra egen praksis da dette bidrar til å både belyse og drøfte teorien, samt skape troverdighet til diskusjonen og konklusjonen.

3.2 Litteratur og søkekriterier

Metoden i en litterær oppgave handler om å gjøre rede for hvordan man søker seg frem til de kildene man ender opp med å ta i bruk (Dalland 2020, s. 206). Relevant litteratur er essensielt for å besvare problemstillingen i en litteraturstudie. I litteraturutvelgelsen har jeg søkt i relevante databaser for å finne tidligere forskning. Jeg har benyttet meg av universitetsbiblioteket, samt brukt søkemotorene og databasene Google, Google Scholar, Oria og Cora. Her brukte jeg søkeord som «sikkerhet» og «fengsel», både på norsk og engelsk. For å avgrense og kombinere søkene brukte jeg «OR» og «AND» mellom søkeordene. Jeg fikk mange treff og det meste var publisert før 2010. Nyere statistikk og litteratur var viktig for å kunne drøfte nåtidens sikkerhetsbilde i kriminalomsorgen. Jeg har tatt i bruk årsrapporter fra KDI som er tilgjengelig ved kriminalomsorgens hjemmesider. Rapporter for Nordisk statistikk fant jeg ved å bruke søkeord som «statistikk kriminalomsorgen».

Ved hjelp av engelske søkeord fikk jeg treff på (nye) relevante artikler om sikkerhet i fengsel. Ved søkeord som «inmates» og «officers» fikk jeg 2128 antall treff. Ved nærmere gjennomgang av abstrakt valgte jeg forskning fra Gröning (2019) da hun er en aktuell forfatter innen forskning omkring kriminalomsorgen. Hun diskuterer betydningen av

relasjonsforholdet mellom innsatt og ansatte i fengsel. Ved søket «dynamisk sikkerhet» fikk jeg mange treff og mye teori der dynamisk sikkerhet blir diskutert. Jeg søkte derfor videre på ord med samme betydning som «respect» og «fairness». Da fikk jeg treff på Liebling, Price & Shefer (2011) som tar opp tema omkring relasjonsarbeid viktige genskaper hos fengselsbetjenten som en forutsetning for dynamisk sikkerhet.

Jeg har også benyttet meg av snøballmetoden (Dalland, 2020, s. 151). Dette betyr at jeg har funnet litteratur med temaer som har overføringsverdi til min oppgave, og brukt litteraturlister til å finne relevant teori.

Jeg har unngått å bruke masteroppgaver som omhandler det samme tema som oppgaven min. Dermed sikrer jeg gyldighet og holdbarhet i oppgaven da dette ikke er fagfellevurdert materiale. Fagfellevurdering er en akademisk bedømming av en forskningsartikkel, som er godkjent og vurdert av to/tre anonyme eksperter som sikrer at bedømmingen er upartisk (Utdanningsforskning.no, 2016).

3.3 Kildekritikk

Dalland (2020, s. 153) understreker at grunnlaget for kildekritikk er kunnskap, og å vurdere den kunnskapen man har funnet. Jeg har vurdert alle kildene i denne oppgaven som holdbare, gyldige og pålitelige. Jeg har forsøkt å finne artikler som er hensiktsmessige for å belyse oppgavens problemstilling. Jeg har benyttet meg av både kvalitative og kvantitative forskningsartikler for å få dybdekunnskap og en helhetlig forståelse av teamet.

Jeg har benyttet årsrapportene fra kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) gjennom hele teksten. Dette anses som pålitelige kilder da de er utgitt direkte fra KDI og belyser sikkerhetstilstanden ved fengslene i kriminalomsorgen.

Stageberg (2006) skriver om sikkerhet i kriminalomsorgen for over 15 år siden. Dette er like relevant den dag i dag. Dette kan bety at kriminalomsorgen enda har et stykke å gå innenfor sikkerhetsarbeidet. Dunbar (1985) innførte allerede i 1985 begrepet «dynamisk sikkerhet i det norske fengselsvokabularet (Fredwall & Larsen, 2020, s. 86). Litteraturen av nyere dato er å foretrekke men Dunbar (1985) vil jeg anse som relevant for oppgavens tema.

Voldsforskningen av Hammerlin, Rokkan, & Orban som ble publisert i 2012 er like relevant i dag. Forskningen omfatter tre fengsler i Norge som er geografisk nært hverandre. Dette er likevel representativt da forskningsresultatene er fra store fengsel med mange innsatte og ansatte.

Hansen (2019) i Westerheim & Eide (2019) handler om kunnskapsbasert straffegjennomføring, dynamisk sikkerhet og radikaliserede innsatte. Hansen (2019) påpeker at problematikken og behovene omkring radikaliserede innsatte er overførbare til de fleste innsatte i fengsel. Kilden anses derfor som pålitelig og relevant til oppgaven i diskusjonen om betydningen av dynamisk sikkerhet.

Viggens (2018) bokkappittel om reflekterende samtaler i Trondheim fengsel omhandler intervju av både innsatte og ansatte ved et høysikkerhetsfengsel. Kvalitativ metode gir færre informanter og derav mindre representativitet, samtidig går forskningen i dybden (Dalland, 2020, s. 199). Vigen har intervjuet atten informanter, som anses som et relativt høyt antall. Dette gir et representativt resultat samtidig som man får data om hvordan høysikkerhetsfengsel oppleves.

4.0 Teori

4.1 Sikkerhet

Sikkerhet er et vidt begrep som kan være vanskelig å definere. På generelt grunnlag handler det om å være trygg mot farer som kan true det som er verdifullt oss (Kongsvik, 2013, s. 13). Kriminalomsorgen definerer sikkerhet som «summen av de virkemidlene som skal forebygge og håndtere situasjoner der samfunnets, tilsattes, innsattes og domfeltes trygghet kan være truet.» (Meld. St. 37 (2007–2008), s. 94). Begrepet sikkerhet deles inn i tre kategorier; Organisatorisk sikkerhet, statisk sikkerhet og dynamisk sikkerhet. Organisatorisk sikkerhet handler om organisering av arbeidet i kriminalomsorgen, samt hvem som har myndighet og ansvar. Eksempelvis kan organisatorisk sikkerhet være planer for bemanning, opplæring og instruksjer. Statisk sikkerhet er de materielle tiltakene som øker sikkerheten, f.eks. ringmur, kameraovervåkning, visitasjon og metallportal. Med dynamisk sikkerhet menes relasjonsbyggingen mellom ansatte og innsatte, samt de innsatte seg imellom. Dette innebærer å bygge mellommenneskelige relasjoner eller systematiske former for samhandling som bidrar til å øke sikkerheten, både ved enhetene og samfunnet forøvrig (Meld. St. 37 (2007–2008), s. 94).

4.2 Dynamisk sikkerhet

Dynamiske sikkerhetstiltak beskrives av Dunbar (1985) som bruk av relasjonen mellom de innsatte og de ansatte, hvor de ansatte prater og lytter til innsatte samtidig som de er oppmerksomme på atmosfæren og potensiale for uønskede hendelser. Dunbars (1985) beskrivelse er eksempel på hvordan dynamisk sikkerhet og risikovurdering samhandler, og hvordan fengselsbetjenter driver kontinuerlig risikovurdering. Liebling, Price & Shefers (2011) guide til fengselsbetjentes arbeid sier noe om egenskapene en fengselsbetjent bør ha i samhandling med innsatte. Liebling et. al (2011) hevder at god relasjon skapes ved hjelp av viktige egenskaper hos betjenten. Noen av egenskapene som nevnes er at betjenten er rettferdig, respektfull og konfliktdepende overfor innsatte, samt at dette gjøres diskre. Dette er relevant til dynamisk sikkerhet da forfatterne sier oss noe om hva dynamisk sikkerhet er ved bruk av andre begreper. Samtaler bidrar til å styrke den dynamiske sikkerheten fordi de bidrar til å styrke relasjonen mellom de innsatte og de ansatte (Viggen, 2018, s. 181). Mangel på relasjonsbygging mellom innsatt og ansatt kan skape avstand og føre til mistenkeliggjøring og misforståelse av innsattes adferd. Dette kan svekke den dynamiske sikkerheten gjennom at innsatte ikke føler seg respektert eller rettferdig behandlet (Hansen, 2019, s. 250).

Dynamisk sikkerhet er ifølge stortingsmelding 37 (2007-2008, s. 94) en del av «summen av de virkemidlene» som skal forebygge uønskede hendelser i kriminalomsorgen. Forebygging er sentralt i straffegjennomføringsloven og ligger til grunn for store deler av arbeidet som gjøres i kriminalomsorgen (Straffegjennomføringsloven, 2001, §§2,3). Dynamisk sikkerhet driver vi dermed kriminalitetsforebygging, som videre øker sikkerheten. Det finnes ulike oppfatninger om hva begrepet innebærer, men ifølge Bjørge (2015, s. 13) er kriminalitetsforebygging å hindre at kriminelle handlinger skjer, hindre gjentakelse og sørge for at handlingene ikke skjer på nytt.

4.3 Sikkerhetskultur

Kultur er et bredt begrep, men omtales gjerne som ideer, regler, normer og verdier et menneske har. I organisasjonssammenheng ser Jacobsen og Thorsvik (2019, s. 126) på kultur som samler ansatte hvordan felles opplevelse skaper tilhørighet. Forfatterene mener at dette kan ha innvirkning på hvor vellykket virksomheten er, i dette tilfellet bidra til hvor sikkert fengselet er. Ifølge Kaufmann & Kaufmann (2015, s. 372) oppstår kultur gjerne gjennom felles forståelse og erfaringer i arbeid sammen med kollegaer, hvor man skaper en felles oppfatning av virksomhetens «verden». Sikkerhetskulturen dreier seg om den felles virkelighetsoppfatning eller forståelse av hva som anses som truende og hvordan man kan bidra til å redusere trusselen (Aven et. al, 2004, s. 34). I kriminalomsorgen jobbes det kontinuerlig med å vedlikeholde og skape god sikkerhet og sikkerhetskultur. Dette er en vanskelig oppgave fordi samfunnet er i konstant utvikling og de sikkerhetsmessige utfordringene endres i takt med denne. Derfor er flere fengsel er i en konstant omstillingsprosess, og sikkerhetskulturen tilpasses dette for å unngå uønskede hendelser (Stageberg, 2006, s. 315).

4.4 Risiko

Risiko er et begrep som er tett knyttet til sikkerhet og hyppig brukt i ulike virksomheter, også kriminalomsorgen. Ifølge Johnsen (2019, s. 26) beskrives risiko som sannsynligheten for at en spesifikk uønsket hendelse vil inntreffe. Begrepet beskrives av Aven et al (2017, s. 29) som usikkerheten knyttet til fremtidige uønskede hendelser. Vurdering av risiko er noe fengselsbetjenter gjør hver eneste dag, både kollektivt og individuelt. Et viktig moment med risikobegrepet er at forståelsen av risiko avhenger av hvem, hvor og hva som vurderes, da ulike profesjoner definerer begrepet ulikt (Sandham, 2020, s. 31). For å avdekke risikoen

knyttet til en situasjon eller tiltak utføres en risikoanalyse. Det finnes flere ulike former for risikoanalyse, men i hovedsak vurderer de alle hva som kan gå galt, sannsynligheten for at det går galt og hvilke konsekvenser det eventuelt vil medføre (Rausand & Utne, 2022, s. 3). Alle aktiviteter og tiltak som gjøres for å styre risiko kalles gjerne risikostyring (Aven, 2015, s. 13). Hele den samlede prosessen bestående av planlegging, risikoanalyse og evaluering er risikovurdering (Johnsen, 2019, s. 157).

Ireland et al. (2019) har undersøkt forekomsten av uønskede hendelser på mannlig høysikkerhetspost i psykiatrien, og om hendelsene kan forutsees. Dette er overførbart til høysikkerhetsfengsel da man finner flere likhetstrekk, både blant pasienter/innsatte og virksomheten. Mange innsatte har tyngre psykiske lidelser også i fengsel (Hammerlin et al., 2012, s. 15) og det oppstår uønskede hendelser i fengsel på samme måte som på psykiatrisk sikkerhetsavdeling. Gjennom studien påpeker Ireland (2019) at viktigheten av personalets egenskaper, relasjoner med pasientene, fysisk miljø og meningsfull aktivitet. Studien viser imidlertid at hendelser assosiert med kontrollerende oppførsel fra personalet, urettferdighet og lavere grad av selvbestemmelse oftere fører til uønskede hendelser (Ireland, et al., 2019, s. 50).

5.0 Diskusjon: Betydningen av dynamisk sikkerhet

I dette kapittelet vil jeg diskutere ulike faktorer som kan ha innvirkning på sikkerheten i høysikkerhetsfengsel, samt analysere hvilken betydning den dynamiske sikkerheten har i et høysikkerhetsfengsel.

5.1 Bemanning, tid, ressurser

I flere år har politikere vært på besøk i norske høysikkerhetsfengsler for å få et inntrykk av situasjonen og arbeidsforholdene i de ulike fengslene. Justisministerens besøk i Oslo fengsel ser ut til å ha gjort inntrykk som videre har ført til handling. I pressemeldingen hvor justis- og beredskapsdepartementet (2022) legger frem den anstrengte økonomiske situasjonen i kriminalomsorgen, kommer det også frem at kriminalomsorgen skal bevilges 45 millioner kroner fra det nye statsbudsjettet, og at midlene er ment til å styrke bemanning og forebygging av isolasjon. At politikerne og regjeringen tar den kritiske situasjonen i kriminalomsorgen på alvor er positivt. Spørsmålet er om bevilgningene strekker til. Enkelte fengsel bruker deler av bevilgningen til å oppgradere for eksempel bygningsmessige forhold. Midler som er satt av til styrkes bemanning blir ikke brukt til dette formålet. Et eksempel fra mitt arbeid er et fengsel med rusmestringsavdeling som fikk bevilget ekstra midler for å opprettholde denne spesialavdelingen. Fengselet brukte benevnelsen rusmestringsavdeling på en helt ordinær avdeling for å motta ekstra midler, men brukte derimot pengene til å redusere det økonomiske underskuddet.

Som følge av ABE-reformen har ressursituasjonen endret seg i kriminalomsorgen (Gröning, 2019, s. 59). I årsrapport fra 2021 kommer det frem at det er mottatt færre bevilgninger enn før, som fører til at fengselsbetjenten får mindre tid til innsatte og lite tilstedeværelse hos innsatte (Årsrapport, 2021, s. 71). Dette kommer også frem i Anderson & Grönings (2016, s. 239) forskning. Færre bevilgninger gjør at fengselsbetjenter som tidligere kunne ta innsatte med på hverdagslige aktiviteter som kino, fiske, turer og lignende, ikke lenger har bemanning. Slike aktiviteter er eksempel på dynamisk sikkerhetstiltak som kan bidra til sosial trening for innsatte og som kan hjelpe til en god overgang til samfunnet. Slike tiltak er en del av kriminalomsorgens samfunnsoppdraget som kan ha positiv innvirkning på sikkerheten. Den innsattes opplevelse av respekt og tillit kan fungere relasjonsbyggende (Straffegjennomføringsloven, §2). At bevilgningene ikke strekker til tydeliggjøres også av

regionsdirektør Tanja Rosså Ødegård, som hevder at for kriminalomsorgen sørvest vil mangle 46 millioner kroner innen nyttår (Eikeland & Kvalvåg, 2022).

Til tross for at ansatte i kriminalomsorgen har økt det siste året, har sykefraværet økt i samsvar med dette (Kristoffersen, 2022, s. 52). En konsekvens av sykefraværet kan føre til flere ufaglærte vikarer. Ufaglærte vikarer kan være dyktige betjenter, men en ufaglært betjent som eksempelvis misforstår rollen sin og viser mangel på respekt overfor innsatte kan svekke innsattes tillit til fengselet og vår kompetanse. Dette kan ifølge Hammerlin (2012, s. 216) hemme den dynamiske sikkerheten. En annen konsekvens av det høye sykefraværet i kriminalomsorgen er underbemanning i fengslene. Underbemanning vil ha betydning for den dynamiske sikkerheten som kommer tydelig frem i straffegjennomføringsloven §37, da underbemanning i et høysikkerhetsfengsel kan føre til innsatte blir utelukket fra fellesskap som følge av lovverket. En konsekvens av ressursmangel kan være at innsatte blir innelåst på cellen uten fellesskap eller aktivitet. Ressursmangel kan også føre til at betjentene opplever at de ikke strekker til og ikke klarer å ivareta de innsatte. Kriminalomsorgens virksomhetsstrategi (2021, s. 19) legger vekt på at innlåsing på cellen reduserer innsattes mulighet for rehabilitering som er en forutsetning for å leve et kriminalitetsfritt liv etter løslatelse. Underbemanning kan derfor ha en negativ påvirkning på både ansatte og innsatte i fengsel. Anderson og Gröning (2016 s. 238) belyser ressursmangel og underbemanning gjennom en kvalitativ studie hvor de intervjuer innsatte og fengselsbetjenter i Viken fengsel. Konsekvensen av underbemanning og ressursmangel kommer tydelig frem i følgende utdrag fra intervju med fengselsbetjent;

What is the biggest complaint from inmates?

I think they feel that we don't have enough time for them.

How do you feel about them saying that?

The same. Sometimes the inmates want to talk or do stuff but I can't because I'm too busy (emphasis added). Earlier, an inmate invited me to have coffee with him and I had to say "no" because I don't have time.

(Anderson & Gröning, 2016, s. 238)

Her kommer tydeliggjøres at mangelen på tid og ressurser svekker den dynamiske sikkerheten. De ansatte har vanskeligheter med å balansere relasjonsarbeid med

administrative oppgaver under høyt arbeidspress (Anderson & Gröning, 2016, s. 239). Denne studien er fra 2016, men støttes opp av årsrapport fra kriminalomsorgen for 2021 (s. 89) som viser at sykefraværet er økt og bemanningssituasjon har forverret seg. I tillegg viser årsrapporten at antall vold- og trusselhendelser mot ansatte har økt (Årsrapport, 2021, s. 77). Dette indikerer at ansattes sikkerhet er forverret og innsatte utagerer oftere enn før og det er færre betjenter på jobb.

Sikkerheten i fengsel var noe av det jeg var mest spent da jeg startet å jobbe i fengsel. Jeg så at relasjonsarbeid var en viktig faktor for innsattes soningsforløp. Betydningen av ansattes samtaler med innsatte for å bygge relasjoner hadde innvirkning på å løse vanskelige situasjoner. Dette støttes av Liebling, Price & Shefer (2011) som legger vekt på effekten av konfliktdependende arbeid gjennom tålmodighet, respekt, tilstedeværelse og samtaler. Viggen (2018, s. 181) hevder at gode samtaler mellom innsatte og ansatte skaper relasjon og stryker den dynamiske sikkerheten. Dette påpekes også av Hansen (2019, s. 250) som sier at mangel på respekt og rettferdighet fra betjentene overfor innsatte svekker den dynamiske sikkerheten. Et eksempel er fengselsbetjenten som skriver gjentakende rapporter på en innsatt fordi han angivelig truet betjenten som åpnet celledøren. Dette kunne vært unngått om betjenten hadde vært tilstede i fellesskapet og hatt samtaler med innsatte. I dette eksempelet viste det seg at den innsatte hadde sterke traumer og tics som utløses av innlåsing og betjentens uniform. Truslene fra den innsatte var ikke trusler, men en reaksjon på innlåsing og uniform. Her ser vi hvor viktig hver enkelt betjents evne til samtale, tilstedeværelse og subjektive oppfatning kan være avgjørende for innsattes soningsforløp. Med dette ser vi at problemet gjerne oppstår når man er for få på jobb til å ta seg tid til relasjonsbygging, skape gjensidig respekt og vise tillit.

KDI påpeker i årsrapporten av 2021 (s. 80) at undersøkelsen av sikkerhetstilstanden er et viktig verktøy i sikkerhetsarbeidet, og at resultatene skal benyttes aktivt for å identifisere forbedringsområder, samt prioritere og utvikle tiltak. Fengslene journalfører blant annet funn av uønskede gjenstander, visitasjon og rapporterer uønskede hendelser. Det kommer derimot ikke frem i årsrapportene for kriminalomsorgen når en uønsket hendelse er avverget. Deler av årsrapportene er hovedsakelig basert på tall, det samme er KDI's vurdering av situasjonsbildet i fengslene. Dette kan muligens indikere at det er mye sikkerhetsarbeid som gjøres gjennom dynamisk sikkerhet og god innsats fra de som jobber ved fengslene.

5.2 Sikkerhetstilstanden i fengsel

Dynamisk sikkerhet bidrar til å skape diskre og oppmerksomme fengselsbetjenter som er til stede for innsatte individuelt og i fellesskapet. Dynamisk sikkerhet bidrar også til at fengselsbetjentene får med seg eventuelle uoverensstemmelser eller problemer som videre påvirker sikkerheten (Dunbar, 1985). Fengselsbetjenter som viser gjensidig respekt overfor innsatte og tar seg tid til å skape et godt miljø på avdeling, kan forebygge at det oppstår uønskede hendelser (Ireland et al., 2019, s. 50). Ifølge årsrapporter fra KDI de siste årene (2019, 2020, 2021) er den dynamiske sikkerheten svekket samtidig som vold og trusler mot ansatte i fengsel øker. Likevel kommer KDI i sin årsrapport fra 2021 frem til følgende vurdering av sikkerheten i fengslene: «Samlet vurdering av måloppnåelsen KDI vurderer at den samlede innsatsen i kriminalomsorgen i 2021 har styrket sikkerheten. Det er utviklet nye tekniske løsninger som vil bedre kontrollen, og sikkerhetsstyringen er utbedret.» (Årsrapport 2021, s. 81).

Deler av årsrapportene er basert på tall, det samme er KDI's vurdering av situasjonsbildet i fengslene (Årsrapport 2021, s. 81). Det kan se ut som KDI vurderer sikkerheten i kriminalomsorgen i årsrapportene ut fra summen av virkemidlene, i stedet for å se betydningen av hvert enkelt sikkerhetstiltak. Dette kan føre til at betydningen av dynamisk sikkerhet havner i skyggen når statiske og dynamiske sikkerhetstiltak er bedret. Bedre muligheter for risikostyring og kontroll er en viktig del av sikkerhetsarbeidet, men til tross for at det er satt inn mer teknisk utstyr i fengslene og utbedret sikkerhetsplaner ser det ut til at det å bygge relasjoner, opprettholde aktivitet, oppnå tillit og respekt har tydelig innvirkning på den helhetlige sikkerhetstilstanden i kriminalomsorgen. Viggen trekker frem reflekterende samtaler; «Ved å gi tid og rom for reflekterende samtaler, blir fengselet et roligere og tryggere sted.» (Viggen, 2018, s. 181). En kan spørre hva som skjer med statisk og organisatorisk sikkerhet hvis man utelater dynamisk sikkerhet. Det kan se ut til at dynamiske sikkerhetstiltak bidrar til å kunne styrke arbeidet med statiske og organisatoriske sikkerhetstiltak. Stortingsmelding 37 (2007 – 2008, s. 94) legger vekt på at kvaliteten på opplæringen, utarbeiding av planer og ansvarsområder blir utfordrende når fengselsbetjentene ikke er tett nok på innsatte. I tillegg er det begrenset hva de materielle tiltakene kan forhindre av uønskede hendelser.

I mitt arbeid ved avdeling i høysikkerhetsfengsel var det kun én fengselsbetjent postert på avdelingen. Hvis betjenten måtte gå fra avdelingen på grunn av rutinearbeid og

administrative oppgaver ble de innsatte overlatt til seg selv. Det ble derfor ikke mye tid til å være ute i fellesskapet med innsatte på denne avdelingen. Dette var en såkalt tillitsavdeling hvor det var krav til at innsatte skulle ha god oppførsel. Risikostyringen var lav da kravet om oppførsel ikke ble fulgt. Dette førte til at en av de innsatte ble skadet av en medinnsatt. Dette skjedde inne på cellen til den skadede innsatte, hvor det ikke er tillatt med kameraovervåkning. Dette er et eksempel på flere faktorer omkring innsatte som burde vært gjennomgått en tydeligere risikovurdering før han ble flyttet til denne avdelingen.

Eksempelet viser at den totale sikkerheten svekkes på bakgrunn av mangelen av dynamisk sikkerhet. Med bedre kameradekning og tydeligere risikostyring hadde de ansatte kunnet si mer om hendelsesforløpet under og i etterkant av hendelsen, men det ville ikke kunnet forhindre den. Tilstedeværelse i fellesskapet, tettere oppfølging og tid til å kartlegge risiko omkring innsatte ville derimot vært en faktor som kunne bidratt til å forutse, forebygge og i beste fall forhindre den uønskede hendelsen (Ireland et al, 2019, s. 50). I tillegg er denne hendelsen et godt eksempel på hvordan mangelen av dynamisk sikkerhet også har innvirkning på innsattes sikkerhet i høysikkerhetsfengsel. Det kan dermed tenkes at den dynamiske sikkerheten har stor betydning for den helhetlige sikkerheten i kriminalomsorgen.

Imidlertid har KDI iverksatt tiltak for å styrke den dynamiske sikkerheten i form av ressurs- og aktiviseringsteam ved flere av enhetene i kriminalomsorgen (Årsrapport 2021, s. 81). Min erfaring med å jobbe rundt et slikt team er at dette er et veldig godt tiltak som er med å styrke den dynamiske sikkerheten. Aktivitet- og ressursteamene ivaretar de dårligst fungerende innsatte i fengsel ved å drive relasjonsarbeid som i eksempelet. Dette skal ifølge KDI i årsrapporten fra 2021 (s. 81) styrke den dynamiske sikkerheten.

Innføringen av slike ressurs- og aktiviseringsteam i fengsel kan gå på bekostning av andre stillinger ved enhetene. Dette kan føre til økt arbeidspress på andre ansatte og oppleves som krevende og lite tidsbesparende for de ansatte. I tillegg er teamenes ansvarsområde hos de dårlig fungerende innsatte eller innsatte som av andre grunner ikke har aktiviseringstilbud i fengsel (Årsrapport, 2021, s. 81) Dette utelater en resterende gruppe med innsatte som kan ha behov for relasjoner og samtaler på lik linje med de dårligst fungerende, til tross for at de fungerer i fengsel og har aktivitetstilbud.

Det å kontinuerlig skape og vedlikeholde sikkerheten er en vanskelig oppgave da samfunnet under konstant utvikling og de sikkerhetsmessige utfordringene endres i takt med utviklingen (Stageberg, 2006, s. 315). I KDI's (Årsrapport, 2021, s. 81) kommer det frem at de har styrket sikkerheten i fengslene, men vi ser at mangel på personell kan gå ut over sikkerhetstiltakene. Dynamisk sikkerhet har betydning for både ansatte, innsatte og samfunnets sikkerhet (Meld. St. 37 (2007 – 2008), s. 94). Innføring av ressurs- og aktiviseringsteam kan være et steg i riktig retning, men det er vanskelig å si noe konkret om sikkerhetstilstanden er forbedret da dette er et nokså nytt tiltak. I årsrapporten for kriminalomsorgen (2021, s. 46) kommer det frem at teamene bidrar til å styrke arbeidet med å forebygge skadevirkninger av fengsling.

Hammerlin et al (2012, s. 214) påpeker at mangel på bemanning går ut over kvaliteten i arbeidsmiljø og soningsmiljøet i fengsel. Jeg har selv jobbet på et høysikkerhetsfengsel som ble ansett som godt bemannet. Her opplevde jeg å ha god tid til de innsatte. På denne måten fikk jeg god kontakt og informasjon om den innsatte. Jeg lyttet til dem og vi opparbeidet gjensidig respekt overfor hverandre. Jeg opplevde dermed at jeg ble tatt i forsvar eller hjulpet hvis noen innsatte var ufine mot meg. Jeg opplevde at relasjonsarbeidet skapte rom for ros og konstruktiv kritikk. Jeg anser dette som en arbeidsplass med god dynamisk sikkerhet hvor de ansatte ofte kunne forutse uønskede hendelser basert på observasjoner og tilstedeværelse.

Hammerlin (2012, s. 250) hevder at flertallet av betjenter ikke opplever sikkerheten som god på jobb, særlig ikke den dynamiske. Et eksempel på manglende dynamisk sikkerhet er fra et høysikkerhetsfengsel med dårlig bemanning. Betjentene som ønsket å være i fellesskapet med innsatte hadde ikke tid grunnet andre arbeidsoppgaver. Dette så jeg skapte en avstand til innsatte og det var vanskelig å danne en relasjon. Denne avstanden kunne føre til misforståelser mellom fengselsbetjent og innsatte. Dette støttes også opp av Hansen (2019, s. 250) som sier noe om hvordan misforståelser påvirker den dynamiske sikkerheten. I dette fengselet opplevde jeg flere hendelser, samt dårligere miljø og mindre gjensidig respekt mellom ansatte og innsatte. At det er flere grunner til forskjellene er det ingen tvil om, men det er ikke usannsynlig at det foreligger noe årsakssammenheng. Den lave tilstedeværelse av dynamisk sikkerhet gjorde det også vanskelig å få med seg eventuelle overenstemmelser blant innsatte, og jeg opplevde at de uønskede hendelsene kom mer overraskende på betjentene enn i fengselet jeg tidligere hadde jobbet. Med høyere fravær av dynamiske sikkerhetstiltak blir det vanskelig for de ansatte å drive risikostyring utføre knyttet til innsatte når de ikke kjenner godt nok til det som skal vurderes (Aven, 2015, s. 13).

5.3 Risikovurdering

Sandham (2020, s. 31) er opptatt av de ansattes individuelle oppfatning og at det kan variere hva som føles risikabelt og truende. Dette støttes opp av Stageberg (2006, s. 321) som påpeker at risikofylte hendelser kan oppleves forskjellig da det er en subjektiv opplevelse. Fengselsbetjenter er ulike men vi representerer alle kriminalomsorgen, og det er flere hendelser man som betjent kan oppleve som truende. Den enkelte ansattes oppfatning om at sikkerheten i kriminalomsorgen kan derfor variere. Hammerlin et al. (2012, s. 203) undersøkte vold og trusler mot ansatte i kriminalomsorgen der det kom frem at dokumentasjonskvalitet og registreringspraksis har stor variasjon fra enhet til enhet og avdeling til avdeling, blant annet basert på ulik arbeids- og sikkerhetskultur. Det er viktig med en felles forståelse og tillit til kriminalomsorgens arbeid. Kongsvik (2013, s. 104) hevder at underrapportering er et reelt problem på mange arbeidsplasser. Han sier videre at dette kan skyldes manglende tillit til systemet og de praktiske forholdene.

Det fremgår av retningslinjene tilhørende tredje paragraf i straffegjennomføringsloven om straffens innhold at ved alle avgjørelser skal sikkerheten i og utenfor fengslene ha høyest prioritet (Strgjfl. §3). Dette tydeliggjøres også i kriminalomsorgens virksomhetsstrategi (2021, s. 19) som hevder at individuell risikovurdering er avgjørende for en målrettet straffegjennomføring. Men for å kunne foreta en god risikovurdering i fengsel vil det være viktig å ha kunnskap om innsatte og hva som skjer i hverdagen til hver enkelt (Johnsen, 2019, s. 13). Dette skapes gjerne gjennom relasjonsbygging mellom ansatt og innsatt, som videre øker den dynamiske sikkerheten (Meld. St. 37 (2007 – 2008), s. 94). For å kunne avdekke risikoen og potensiale for at en hendelse oppstår omkring innsatte vil man derfor være avhengig av å ha tid til å bli kjent med innsatte (Rausand & Utne, 2022, s. 3). Dette støttes av Drægebø (2006, s. 195) som legger til at god relasjon mellom innsatt og ansatt styrker innsattes motivasjon til endring for den innsatte.

Imidlertid påpeker Hammerlin et. al (2012 s. 194) at relasjonen betjenten har til innsatte kan føre til at betjentene lar være å rapportere basert på tillitsforholdet. I enkelte situasjoner har jeg opplevd det som vanskelig å skrive hendelsesrapport på en innsatt ut ifra hvordan min relasjon er til den innsatte. Hammerlin (2012) har et godt poeng som fremmer viktigheten av likebehandling, men det fjerner likevel ikke betydningen av dynamisk sikkerhet. En god relasjon mellom innsatt og ansatt kan like gjerne føre til at innsatte aksepterer å få en rapport fra en de har respekt for, heller enn å utagere av det motsatte.

5.4 Sikkerhetskultur

Sikkerhetskulturen ved et fengsel er en viktig faktor for å opprettholde sikkerheten og forhindre alvorlige hendelser (Stageberg, 2006, s. 315). Fengselsbetjenter er ulike individer med variert praksis, oppfatninger og holdninger, men en del av jobben vår er å fremme de samme verdiene og holdningene som kriminalomsorgen står for utad (KDI, 2021, s. 19). Ulik kultur og erfaring kan føre til at innsatte opplever å bli behandlet ulikt. Dette er uheldig og kan skape frustrasjon hos innsatte som videre påvirker og svekker ansattes sikkerhet (Hansen, 2019, s. 250).

Fengselsbetjenter må vurdere hvilke regler som er absolutte, hvilke regler som ikke er det, vi må vurdere hvilke regler som kan tøyes og når dette eventuelt kan gjøres (Liebling, Price og Shefer, 2011, s.123). Jeg har på jobb i høysikkerhetsfengsel latt være å undersøke en gruppe innsatte med metalldetektor pga. tidsmangel basert på kjennskap til innsatte, til tross for at dette var en rutine. Slik som Liebling et al. (2011, s.123) sier så må vi vurdere hvilke regler som kan tøyes. Dette kommer frem i eksempelet hvor jeg tok samme gruppe innsatte gjennom metallportal neste gang begrunnet i rutinen og at jeg nå hadde tid. Rettferdig behandling av innsatte kan være utfordrende når mennesker jobber med mennesker, men fengselsbetjentyrket er strengt regelbasert og likebehandling er en av de viktigste kjerneverdiene i kriminalomsorgen (St.meld. 37, 2007-2008). I tillegg skal fengselsbetjenten ta avgjørelser basert på likebehandling uten at det oppleves urettferdig av andre innsatte (Nymo, 2006, s.100). Gjennom erfaring opplever man likevel at betjenter arbeider ulikt og det vil variere hvordan arbeid og rutiner utføres. Dette kan sannsynligvis påvirke sikkerheten.

Jacobsen & Thorsvik (2020, s. 127) hevder at det eksisterer betydelig sammenheng mellom organisasjonskultur og effektivitet. Dette kan forklares med at fengselsbetjenter kan oppnå bedre effektivitet og bedre sikkerhetsarbeid gjennom lik virkelighetsoppfatning, normer og regler i fengselet. Jacobsen & Thorsvik (2020) poengterer at tillit og motivasjon til medarbeidere og ledelse er faktorer som har innvirkning på arbeidet. Min bekymring er at fengselsbetjenter er på vei til å miste både motivasjon og tillit, gjerne til de partene lengre opp i systemet som setter føringer for hva som skal gjøres i fengslene. Med tillit blir det mindre behov for å kontrollere og overvåke, samt bedre effektivitet (Jacobsen & Thorsvik, 2020, s. 127). En ser ofte at ansatte ikke har tillit til at kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) tar riktige beslutninger, da enkelte resultater fra årsrapportene for kriminalomsorgen ikke samsvarer med det betjentene opplever. Dette støttes opp av Kongsvik (2013, s. 103) som hevder at de som

har førstehåndskunnskap om hendelsene også har best forutsetning for å registrere relevant informasjon. KDI fremstiller et situasjonsbilde av fengslene som viser at sikkerheten er forbedret (Årsrapport, 2021, s. 81), mens fengselsbetjentene sier det motsatte ifølge Hammerlin et al (2012, s. 214) og Anderson & Gröning (2016, s. 239).

Kultur oppstår gjennom felles erfaringer og forståelse i arbeid med kollegaer. Uten felles virkelighetsoppfatning svekkes sikkerhetskulturen og effektiviteten i arbeidet, og mindre effektivitet for de ansatte i fengselet påvirker de betjentenes tid til samtale og relasjon med innsatte (Kaufmann & Kaufmann, 2015, s. 372). Med dette ser man betydningen av den dynamiske sikkerheten, og hvordan mangelen påvirker både innsatte og ansatte.

5.5 Fengselsbetjent eller fangevokter

Når fengsel blir omtalt i media og i samfunnet blir fengselsbetjentene ofte omtalt som «fangevoktere» eller «vakter». Fengselsbetjenter gjør oppgaver som er i grensesnittet mellom ansvarsområdet til kriminalomsorgen og andre eksterne tjenester, særlig helse- og omsorgstjenesten (Årsrapport, 2021, s. 36). Fengselsbetjentutdanningen har ingen undervisning eller informasjon om helsefaglige vurderinger som må gjøres når personalet ved fengselets helseavdeling ikke er på vakt. Det er krevende for en ung, ny fengselsbetjent å vurdere om en innsatt er suicidal, skifte stomiposer eller håndtere sykdomssmitte. Vi kan stille spørsmål om hvor vi egentlig er på vei når vi skal være så mye mer enn fengselsbetjenter. Er vi da bare voktere? Fokuset på rehabilitering, tilbakeføring, programvirksomhet og den dynamiske sikkerheten er kanskje nedprioritert, og bør gjerne få mer fokus i fremtiden.

Gröning (2019, s. 67) avslutter med en oppfordring til fengselsbetjenter hvor hun hevder at de vil være tjent med å tenke «det kunne vært meg» i samhandling med innsatte, istedenfor å skape avstand. Som fengselsbetjent er denne tankegangen viktig, og det kan bidra til å både skape relasjoner og tillit. Samtidig kan ressursmangel føre til at fengselsbetjenten ikke har kapasitet eller ressurser til å utføre det dynamiske sikkerhetsarbeidet man ønsker. Dette støttes av årsrapporten for kriminalomsorgen (2021, s. 89) som viser til høyt sykefravær blant fengselsbetjenter i kriminalomsorgen, særlig blant de ansatte som jobber i fengsel. Dynamisk sikkerhet har stor betydning innen kriminalomsorgen. Faktorer som bemanning, tid og

ressurser, risikoanalyse og sikkerhetskultur blir belyst, og jeg ser viktigheten av å ta hensyn til disse faktorene i fremtiden.

6.0 Avslutning

I denne oppgaven har jeg undersøkt hvilken betydning dynamisk sikkerhet har i høysikkerhetsfengsel. Videre har jeg tatt for meg ulike faktorer som kan ha innvirkning på den helhetlige sikkerheten og hvilken påvirkning den har for dynamiske sikkerhetstiltak. Jeg har drøftet hvordan samtaler, relasjonsbygging, respekt og rettferdighet har betydning for relasjonsarbeid, og videre hvilken innvirkning dette har på de innsatte, ansatte og samfunnet.

Det dynamiske sikkerhetsarbeidet skaper gjensidig respekt og tillit mellom ansatt og innsatt, som videre bidrar til godt miljø og forebygger uønskede hendelser.

Kriminalomsorgsdirektoratet fremstiller sikkerhetstilstanden i fengslene som forbedret, men fengselsbetjentene er uenige. Det kan se ut til at det er vanskelig å bedrive statiske og organisatoriske sikkerhetstiltak uten aktiv tilstedeværelse og relasjonsarbeid. Jeg har belyst viktigheten av å ha kunnskap om innsatte og hva som skjer rundt dem, og sett hvordan mangelen på dynamisk sikkerhet påvirker det helhetlige sikkerhetsarbeidet. Jeg har kommet frem til at det kan se ut som at relasjonsarbeidet bidrar til å ruste innsatte best mulig og gir dem bedre forutsetninger for et kriminalitetsfritt liv etter endt soning.

I arbeidet med denne oppgaven har jeg blitt mer bevisst og fått større forståelse for viktigheten av temaet dynamisk sikkerhet. Jeg har tilegnet meg kunnskap om ressurs- og bemanningssituasjonen i kriminalomsorgen, og fått en større forståelse for hvordan dette påvirker den dynamiske sikkerheten. Ressursmangelen fører til at innsatte, ansatte og samfunnets sikkerhet svekkes, og sikkerheten i kriminalomsorgen er ikke blitt bedre de siste årene. Jeg kan være enig med justisministeren i at dette ikke er problemer som kan løses over natta, men det er likevel et viktig fokus uavhengig av ressurser. Jeg ønsker nemlig å være trygg på å se kollegaene mine igjen i morgen.

Forslag til videre forskning kan være å kartlegge fengselsbetjenter kunnskaper om psykisk syke i fengsel og hvordan dette påvirker ressurs situasjonen. I tillegg kunne det også vært interessant å sett på styrker og svakheter ved de nye lovendringene knyttet til kroppsvitasjon, og om dette innvirkning på den dynamiske sikkerheten.

Litteratur

- Anderson, Y.A. & Grønning, L. (2016). *Rehabilitation in Principle and Practice: Perspectives of Inmates and Officers*. Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice, 4(2), 220–246. <https://doi.org/10.15845/bjclcj.v4i2.1069>
- Aven (2015). *Risikostyring : grunnleggende prinsipper og ideer* (2. utg., p. 192). Universitetsforlaget.
- Aven, Boyesen, M., Njå, O., Olsen, K. H., & Sandve, K. (2004). *Samfunnssikkerhet* (p. 296). Universitetsforlaget.
- Aven, Røed, W., Wiencke, H. S., & Vetlesen, E. (2017). *Risikoanalyse: prinsipper og metoder, med anvendelser* (2. utg., p. 241). Universitetsforlaget.
- BBC (2018, 5. mars). Is this a ‘luxury prison’?. <https://www.bbc.com/news/av/world-43261564>
- Bjørge, T. (2015). *Forebygging av kriminalitet*. Universitetsforlaget.
- Drægebø, H. (2006). *Miljøarbeid i fengsel*. Kriminalomsorgens utdanningscenter. <http://hdl.handle.net/11250/160528>
- Dunbar, I. (1985). *A Sense of Direction*. Home office (UK).
- Eikeland, T. & Kvalvåg, S. H. (2022, 17. oktober). Kriminalomsorg Sørvest styrer mot underskudd på 46 millioner kroner. *Stavanger Aftenblad*. <https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/000006/kriminalomsorg-soerwest-styrer-mot-underskudd-paa-46-millioner-kroner>
- Fredwall, T. E. & Larsen, I. B. (2020). *Plikt til samarbeid, invitasjon til konflikt? Sykepleierrollen i norske høysikkerhetsfengsel*. I Eide, Fredwall, T. E., Fretheim, K., Grelland, H. H., Henriksen, J.-O., Leer-Salvesen, P., Lid, I. M., Lysaker, O., Løkke,

- H., Netland, G., & Vetlesen, A. J. Verdier i konflikt : etikk i et mangfoldig samfunn. Cappelen Damm akademisk.
- Grønning, L. (2019). *Juridiske perspektiv på endringer i fengselspopulasjonen*. I Westheim, K. G. & Eide, H. M. K. Kunnskapsbasert straffegjennomføring i kriminalomsorgen i Norge (p. 355). Fagbokforlaget.
- Hammerlin, Rokkan, & Orban. (2012). *Vold og trusler mot tilsatte i Kriminalomsorgen: Sluttrapport 2004-2010, Mørketall*. <http://hdl.handle.net/11250/160572>
- Hansen, D. (2019). *Forebygging av radikaliserings i fengsel*. I S. Lid & G. Heierstad (Red.), Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme (1. utg., s. 153-173). Gyldendal.
- Hellevik, O. (1999). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap* (6. utgave). Universitetsforlaget.
- Ireland, J. L., Jones, N. S., Chu, S., & Lewis, M. (2019). *Predicting security incidents in high secure male psychiatric care*. International Journal of Law and Psychiatry, 64, 40–52. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2019.01.004>
- Jacobsen, D. I., & Thorsvik, J. (2019). *Hvordan organisasjoner fungerer* (5. utgave.). Fagbokforlaget.
- Johnsen, L. (2019). *Risikovurdering : praktisk risiko- og sårbarhetsanalyse i virksomheter* (2. utg., p. 160). Gyldendal.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2022, 6. oktober). *Statsbudsjettet 2023: Regjeringen fortsetter gjenoppbyggingen av kriminalomsorgen*. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-fortsetter-gjenoppbyggingen-av-kriminalomsorgen/id2930557/>
- Kaufmann, G. & Kaufmann, A. (2015). *Psykologi i organisasjon og ledelse* (5. utg., p. 531). Fagbokforlaget

Kongsvik. (2013). *Sikkerhet i organisasjoner* (p. 153). Akademika forlag.

Kriminalomsorgsdirektoratet, KDI. (2021). *Virksomhetsstrategi for kriminalomsorgen. (2021 - 2026)*. <https://www.kriminalomsorgen.no/virksomhetsstrategi.549866.no.html>

Kristoffersen, R. (2022). *Corrrectional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2016 – 2020*. University of Norwegian Correctional Service. <https://hdl.handle.net/11250/2991202>

Liebling, Price, D., & Schefer, G. (2011). *The prison officer* (2nd ed., pp. XVI, 239). Willan.

Monsen, Ø. N., Blekkerud, M. & Sletten, J. (2022, 18. august). Krise i Oslo fengsel. *Dagbladet*. <https://www.dagbladet.no/nyheter/gjor-veldig-inntrykk/76931910>

Nymo, K. (2006). *På sporet av den profesjonelle fengselsbetjenten*. Kriminalomsorgens utdanningscenter.

Ollestad, T., Skodje, M. & Evensen, M. R. (2022, 1. oktober). Uro blant tilsette i Nordsjøen. *NRK*. https://www.nrk.no/rogaland/store-besokte-sleipner-for-a-sette-pris-pa-tilsette-i-nordsjoen-1.16123696?fbclid=IwAR3D_WoSo24Nuxurzf6VTVdr3BtmzCpZV94Ue8Q-dsquB0ZIIEcKj90-85c

Oppegaard, S., Seip, Å. & Svalund, J. (2019). *ABE-reformen i staten. Avbyråkratisering og effektivisering gjennom budsjettkutt*. (Fafu-rapport, 2019:36). <https://www.fafu.no/images/pub/2019/20733.pdf>

Rausand, M. & Utne, I. B. (2022). *Risikoanalyse : teori og metoder* (2. utgave.). Fagbokforlaget.

Sandham, D. (2020). *Sikkerhet og fysisk maktanvendelse i kriminalomsorgen* (2. utgave.). Fagbokforlaget.

Stageberg, O. (2006). *Sikkerhet i Kriminalomsorgen: et program for utvikling av sikkerhetskulturen i Kriminalomsorgen*. I E. Larsen (Red.) *Fengslet som endringsarena: bok for fengselsbetjenter* (s. 315-322). Kriminalomsorgens utdanningssenter. <http://hdl.handle.net/11250/160553>

St.meld. nr. 37 (2007–2008).

Straff som virker : mindre kriminalitet - tryggere samfunn: kriminalomsorgsmelding. Justis- og politidepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-37-2007-2008-/id527624/?ch=3>

Straffegjennomføringsloven (2001). *Lov om gjennomføring av straff* (LOV-2001-05-18-21). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-05-18-21?q=straffegjennomf%C3%B8ringsloven>

Utdanningsforskning.no (2016, 15. april). *Hva er en fagfelleverdert artikkel?*

Viggen, K. (2018). *Reflekterende samtaler i Trondheim fengsel*. I Rye, J. F. & Lundeberg, I. R. (Red.) *Fengslende sosiologi : makt, straff og identitet i Trondheims fengsler* (s. 167-190). Cappelen Damm akademisk.

Årsrapport (2019). *Årsrapport 2019 for kriminalomsorgen*. Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI). <https://www.regjeringen.no/contentassets/b04b5cf8bb32490c990a82fd90fa05a0/arsrapport-2019-kdi.pdf>

Årsrapport (2020). *Årsrapport 2020 for kriminalomsorgen*. Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI).

https://www.regjeringen.no/contentassets/b04b5cf8bb32490c990a82fd90fa05a0/arsrapport_kdi_2020.pdf

Årsrapport (2021). *Årsrapport 2021 for kriminalomsorgen*. Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI).

<https://www.kriminalomsorgen.no/aarsrapport-2021-for-kriminalomsorgen.6520113-516313.html>

Vedlegg 1: Selvvalgt litteraturliste

Forfatter(e)	Tittel	Forlag / Tidsskrift	År	Kapiteler / Sider	Antall sider
Anderson & Gröning	Rehabilitation in Principle and Practice: Perspectives of Inmates and Officers.	Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice	2016		26
Aven	Risikostyring : grunnleggende prinsipper og ideer	Universitetsforlaget	2015	Kap. 1	20
Aven, Boyesen, Njå, Olsen, & Sandve	Samfunnssikkerhet	Universitetsforlaget	2004	Del 1	50
Aven, Røed, Wiencke, H. & Vetlesen	Risikoanalyse: prinsipper og metoder, med anvendelser	Universitetsforlaget	2017	Kap. 1 & 2	40
Dunbar	A Sense of Direction	Home office (UK)	1985		50
Ireland, Jones, Chu & Lewis	Predicting security incidents in high secure male psychiatric care	International Journal of Law and Psychiatry	2019		10
Kaufmann & Kaufmann	Psykologi i organisasjon og ledelse	Fagbokforlaget	2015	Kap. 11	30
KDI	Årsrapport(ene) 2019, 2020 & 2021 for kriminalomsorgen	Kriminalomsorgen	2019, 2020, 2021		100
Kongsvik	Sikkerhet i organisasjoner	Akademia forlag	2013		140
Rausand & Utne	Risikoanalyse : teori og metoder	Fagbokforlaget	2020	Del 1	30
Sandham	Sikkerhet og fysisk maktanvendelse i kriminalomsorgen	Fagbokforlaget	2020	Del 1	50
Viggen	Reflekterende samtaler i Trondheim fengsel	Cappelen Damm akademisk	2018	Kap. 8	20